

Проблемні питання застосування ШІ-інструментів під час підготовки висновків експертів

Сергій Бузина

старший науковий співробітник відділу науково-методичної роботи та післядипломної освіти Київського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8016-3561>, e-mail: buzyna.serhii@gmail.com

Денис Паршин

провідний інженер лабораторії криміналістичних та військових досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5669-092X>, e-mail: dparshen@gmail.com

Анатолій Русецький

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник лабораторії теоретичних досліджень, міжнародної, редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2234-4392>

Розглянуто етичні та процесуальні виклики впровадження штучного інтелекту в судово-експертну діяльність. Акцентовано увагу на неприпустимості перекладання відповідальності на алгоритми й необхідності дотримання принципів прозорості й об'єктивності під час підготовки висновків експерта.

Ключові слова: *судова експертиза; штучний інтелект; професійна етика; відповідальність експерта; термін.*

Problematic Issues of Using AI Tools in the Preparation of Expert Research Conclusions

Serhii Buzyna, Denys Parshyn, Anatolii Rusetskyi

The abstract examines the ethical and procedural challenges of implementing artificial intelligence in forensic expert activity. Emphasis is placed on the inadmissibility of shifting responsibility to algorithms and the need to comply with the principles of transparency and objectivity when preparing expert reports.

Keywords: *forensic examination; artificial intelligence; professional ethics; expert responsibility; term.*

Сьогодні технології штучного інтелекту (далі — ШІ) отримали надзвичайно широке розповсюдження в усіх сферах життєдіяльності суспільства та стали його невід'ємною частиною. Тому широке впровадження технологій ШІ в судово-експертну практику є лише питанням часу.

Метою дослідження є аналіз потенційних ризиків застосування технологій ШІ, зокрема великих мовних моделей, у судово-експертній діяльності та обґрунтування необхідності чіткого нормативно-етичного регулювання їх застосування.

Інтеграція розвинених нейромережових технологій разом з усіма перевагами несе також низку етичних викликів і потенційних небезпек. Однією з головних небезпек є вживання суперечливої термінології, що значною мірою впливає на процес взаємодії людини з великими LLM-моделями (*Large Language*

Models). Проблема полягає в тому, що сам термін, що зараз уживають, ШІ, провокує підсвідоме наділення мовної моделі властивостями реального інтелекту, які для неї фактично не характерні. Цей ефект підсилюється стилем поведінки LLM-моделей, які завдяки специфічним налаштуванням якісно імітують людську манеру спілкування. Така імітація дає змогу сучасним моделям успішно проходити тест Тюрінга, що створює в користувача хибне враження наявності у програми мислення. Уживання цього терміну провокує користувача на наділення програми надмірним і невинуватим авторитетом, утворюючи хибну думку про непогрішність LLM-моделі.

Дана когнітивна пастка може створювати критичні ризики під час застосування технологій ШІ в судово-експертній діяльності. У міжнародній практиці давно відомий «ефект надмірної впевненості» (*The Overconfidence*

Bias) [1]. Сучасні дослідження свідчать, що нейромережі схильні генерувати відповіді в надзвичайно ствердному, авторитарному стилі, уникаючи формулювань, що виражають сумнів. У користувача такий «упевнений» стиль спілкування алгоритму підсвідомо викликає високий рівень довіри, проте ця довіра часто буває невинновданою. Ці чинники можуть призводити до притуплення пильності й некритичного сприйняття результатів обчислень як доведених наукових фактів.

На сьогодні світова й українська юридична практика вже має непоодинокі ілюстрації такого ефекту. Як приклад можна згадати випадок у США (справа *Mata v. Avianca*, 2023) [2], де адвокати використали *ChatGPT* для підготовки документа, що містив шість вигаданих прецедентів. Аналогічний випадок зафіксовано й в Україні. Верховний Суд офіційно застеріг учасників судових процесів від застосування неперевіраних матеріалів, підготовлених ШІ, після виявлення в текстах касаційних скарг посилань на судові рішення, яких не існує [3]. Ці приклади наочно демонструють наявність проблеми некритичного застосування LLM-моделей. Однією з причин, що призводить до виникнення таких ситуацій, є вживання хибної термінології. Адже з технічного погляду LLM-модель — це лише складний математичний алгоритм для обчислення статистичних імовірностей, який прогнозує найбільш імовірне наступне слово (токен) у послідовності на основі закономірностей, виявлених у величезних масивах даних. Така система не має жодного відношення до справжнього розуміння суті інформації або логічного зв'язку з об'єктивною реальністю.

У контексті окреслених ризиків ключовим стає питання розмежування відповідальності між розробником технології та користувачем-експертом. Етична межа в судово-експертній діяльності проходить там, де закінчується автоматизоване оброблення даних і починається формування висновку. Розробник ШІ несе відповідальність лише за стабільність коду та працездатність алгоритму, проте він не відповідає (і не може відповідати) за достовірність згенерованого тексту.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про судову експертизу» [4], експерт зобов'язаний

провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок. Також відповідно до ч. 3 ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України [5], експерт дає висновок від свого імені й несе за нього особисту відповідальність. Відповідно експерт не має етичного та юридичного права виправдовувати помилку «збоєм алгоритму».

Застосування мовних моделей у судово-експертній діяльності потребує критичного підходу й усвідомлення технічних обмежень таких алгоритмів. Такі технології мають розглядатися лише як допоміжний технічний інструмент під повним контролем експерта. Широкому запровадженню ШІ в судово-експертну діяльність має передувати створення чіткої термінології та відповідної нормативно-правової бази, яка б регламентувала процес застосування таких технологій, забезпечувала прозорість методів дослідження й унеможливлювала розмивання персональної відповідальності судового експерта.

Перелік джерел посилання

1. The Overconfidence Bias in Large Language Models: Impact on Professional Decision-Making. *AI & Society: Journal of Knowledge, Culture and Communication*. 2024. Vol. 39. Is. 2. Pp. 415—422.
2. *Mata v. Avianca, Inc.* : Opinion and Order : Case 1:22-cv-01461 (PKC) / United States District Court, Southern District of New York. 22 June 2023. URL: <https://www.courtlistener.com/docket/63107798/mata-v-avianca-inc/> (дата звернення: 17.04.2026).
3. Верховний Суд застерігає учасників судових процесів від використання неперевіраних матеріалів, підготовлених ШІ : новини від 11 січня 2024 р. Судова влада України : офіц. вебсайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1954015/> (дата звернення: 17.04.2026).
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 17.04.2026).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 17.04.2026).